# DEN ØKONOMISKE VÆKST I FORSKELLIGE REGIONER AF VERDEN OG DEN INTERNATIONALE HANDELS HOVEDSTRØMME

H. THUSTRUP HANSEN

## I. ØKONOMISK VÆKST I FORSKELLIGE REGIONER AF VERDEN

Ud fra nutidens særlige problematik er det blevet almindeligt, når man ønsker at give et overblik over økonomisk vækst, udenrigshandelsstrømme, befolkningsudvikling o. lign. i forskellige områder af verden, da at opdele verdensøkonomien i 3 grupper bestående af 1) de industrialiserede, udviklede lande, 2) kommunistblokken (som man vel efterhånden ikke længere kan tillade sig at betragte som »en blok«) og 3) de tilbagestående lande.

En regionsopdeling af verden vil naturligvis altid være arbitrær, men ud fra mange kriterier synes følgende, som i stor udstrækning også anvendes i UN's internationale, statistiske publikationer, at være formålstjenlig:

1. Nordamerika (Canada og USA)
2. Vesteuropa (EEC, EFTA, Finland, Grækenland, Island, Irland, Spanien, Tyrkiet og Jugoslavien)
3. Japan
4. Østeuropa (Albanien, Bulgarien, Tjekkoslovakiet, Østtyskland, Ungarn, Polen, Rumænien)
5. U. S. S. R.
6. Den kinesiske Økonomikreds (Kina, Mongoliet, Nordkorea, Nordvietnam)
7. Latinamerika (20 republikker)
8. Afrika (Kontinentet med omkringliggende øer)
9. Vestasien (Aden, Cypern, Iran, Iraq, Israel, Jordan, Kuwait, Libanon, Sheikdømmerne ved Den persiske Golf og Syrien)
10. Syd- og Sydøstasien (Burma, Cambodia, Ceylon, Taiwan, Malaysia, Hong Kong, Indien, Indonesien, Pakistan, Philippinerne, Sydkorea, Sydvietnam og Thailand)
11. Oceanien (Australien og New Zealand)

12. Andre underudviklede områder (hovedsagelig: Den vestindiske Føderation).

Som udgangspunkt for en diskussion af, hvor meget man kan lægge i væksttal for forskellige lande i efterkrigstiden, vil det være nyttigt at se på statistiske vidnesbyrd om væksten i forskellige områder og lande. Nedenstående tabel bygger på tal hentet fra en række UN-publikationer.

I nedenstående tabel er vækstraten for 1959–60 og 1961–63 beregnet såvel for total-BNP som for BNP per capita. Som man ser, er per capita-

TABEL 1

*Årlig vækstrate for total- og per capita bruttonationalprodukt*[1]) *konstante markedspriser for forskellige regioner og lande*

| Region | Land eller område | Vækstrate for total-BNP | | | Vækstrate for per capita-BNP | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | | 1950–60 | 1961–63 | Skøn for 1964 | 1950–60 | 1961–63 |
| 1 | U. S. A. | 3.3 | 3.8 | 4.8 | 1.5 | 2.2 |
| 1 | Canada | 3.9 | 4.4 | 6.3 | 1.2 | 2.5 |
| 2 | De europæiske OECD-lande | 4.6[2]) | | 5.7 | 3.7[2]) | 2.8[4]) |
| 2 | EEC | 5.6 | | 5.6 | 4.6 | 3.9[4]) |
| 2 | EFTA | | | 5.8 | | |
| 2 | Vesttyskland | 7.9 | 4.3 | 6.8 | 6.7 | 2.9 |
| 2 | Frankrig | 4.5 | 5.1 | 5.4 | 3.6 | 3.5 |
| 2 | Italien | 5.6 | 6.5 | 2.7 | 5.0 | 5.9 |
| 2 | U. K. | 2.8 | 2.4 | 5.7 | 2.4 | 1.6 |
| 2 | Danmark | 3.3 | 4.6 | 7.1 | 2.5 | 3.8 |
| 2 | Grækenland | 6.0 | 8.1 | | 4.9 | 7.5 |
| 3 | Japan | 9.5 | 10.8 | 13.9 | 8.3 | 9.7 |
| 4 | Tjekkoslovakiet[3]) | 7.5 | 1.9 | | 6.5 | 1.2 |
| 4 | Rumænien[3]) | 10.4 | 7.2 | | 9.0 | 6.6 |
| 5 | U. S. S. R.[3]) | 10.2 | 5.4 | | 8.4 | 3.7 |
| 7 | Latinamerika – Cuba[7]) | 4.9[2]) | 4.4[4]) | 5.5 | 2.0[2]) | 1.5[4]) |
| 8 | Uganda | 4.2[6]) | 2.6 | | 1.6[6]) | 0.1 |
| 8 | Tunis | | 4.6 | | | 2.5 |
| 9 | Syrien[5]) | 2.6[6]) | 13.5 | | −1.0[6]) | 8.4 |
| 9 | Israel | 11.1 | 10.4 | | 5.5 | 6.2 |
| 10 | Burma | 6.3 | 4.0 | | 5.1 | −0.2 |
| 10 | Sydkorea | 4.8[6]) | 5.1 | | 2.7[6]) | 2.2 |
| 11 | Australien | 3.9 | 4.0 | | 1.6 | 1.9 |
| 11 | New Zealand | 3.5 | 3.2[4]) | | 1.3 | 0.8[4]) |

[1]) Bruttonationalprodukt er i det følgende forkortet til BNP.
[2]) Disse tal vedrører perioden 1950–61.
[3]) For planøkonomierne måles vækstraten ved årlig stigning i net physical product.
[4]) Disse tal vedrører perioden 1960–62.
[5]) Nettonationalprodukt i konstante faktorpriser.
[6]) Disse tal vedrører perioden 1954–60.
[7]) Vækstrate for per capita-BNP i 1964: 2.5.

*Kilder:* Economic Survey of Latin America 1963, ECLA, U. N., New York 1965. – Yearbook of National Accounts Statistics 1964, U. N., New York 1965. – The OECD-Observer, July 1965. – Rapport fra EFTA's sekretariat i Genève.

TABEL 2

*Befolkningstæthed og årlige befolkningstilvækst i forskellige regioner og lande*

| Region | Land eller område | Gennemsnitlig befolkningsstigning 1958–63 | Befolkningstæthed 1963 (antal pr. km²) |
|---|---|---|---|
| 1 | U. S. A. | 1.6 | 20 |
| 1 | Canada | 2.0 | 2 |
| 2 | Europa som helhed | 0.9 | 89 |
| 2 | Vesttyskland | 1.3 | 224 |
| 2 | Frankrig | 1.3 | 87 |
| 2 | Italien | 0.6 | 168 |
| 2 | U. K. | 0.7 | 221 |
| 2 | Danmark (÷ Færøerne og Grønland) | 0.7 | 109 |
| 2 | Grækenland | 0.7 | 64 |
| 3 | Japan | 0.9 | 259 |
| 4 | Tjekkoslovakiet | 0.7 | 109 |
| 4 | Rumænien | 0.8 | 79 |
| 4 | Østtyskland | ÷0,2 | 149 |
| 5 | U. S. S. R. | 1.6 | 10 |
| 6 | Mongoliet | 3.2 | 1 |
| 6 | Nordvietnam | 3.4 | 112 |
| 7 | Argentina | 1.6 | 8 |
| 7 | Costa Rica | 4.5 | 27 |
| 7 | Brasilien | 3.1 | 9 |
| 7 | Latinamerika som helhed | 2.6 | 11 |
| 8 | Afrika som helhed | 2.3 | 10 |
| 8 | Uganda | 2.5 | 30 |
| 8 | Tunis | 2.1 | 36 |
| 9 | Syrien | 4.2 | 28 |
| 9 | Israel | 3.5 | 115 |
| 9 | Kuwait | 10.7 | 23 |
| 10 | Indien | 2.3 | 151 |
| 10 | Sydkorea | 2.8 | 273 |
| 11 | Australien | 2.1 | 1 |
| 11 | New Zealand | 2.2 | 9 |
| | Verden som helhed | 1.8 | 23 |

*Kilde:* Statistical Yearbook 1964, U. N., New York 1965.

væksten for hvert land mindre end den tilsvarende vækst i total-BNP, hvilket beror på, at befolkningstilvæksten »sluger en del af væksten«. Som den første af en række »advarsler« mod for vidtgående konklusioner på grundlag af »grove« vækstprocenter bør derfor siges: Omregn altid vækstrater i total-BNP til per capita vækst. Hyppigt udviser f. eks. udviklingslandene tilsyneladende tilfredsstillende økonomisk vækst, og først en per capita omregning afslører, om produktionsstigningen har været meget større end tilvæksten i munde, der skal mættes. Tager vi eksempelvis Latinamerika (excl. Cuba), viser tabel 1 en årlig vækstrate for hele perioden 1950–62 på

næsten 5 procent, mens per capita væksten næppe når 2 procent. En vækst i overkanten af de velstående lande reduceres altså så meget, når hensyn tages til befolkningsstigningen, at væksten bliver lavere end de fleste industrialiserede landes, selv når sidstnævntes vækst også korrigeres for befolkningstilvæksten. Havde alle lande nogenlunde samme relative befolkningsstigning, ville beregningen af per capita-væksten være unødvendig – man kunne stort set sammenligne væksten i BNP, når man ville undersøge udviklingen i levestandard i forskellige lande. Det er forskellen i befolkningstilvækst, som efterfølgende tabel 2 giver et indtryk af, der nødvendiggør korrektion.

Tabellen på s. 263 illustrerer ikke alene den store uensartethed i befolkningstilvækst fra land til land og fra region til region – den viser desuden det interessante, at det som hovedregel er de tættest befolkede lande og regioner, der har mindst tilvækst. Befolkningseksplosionen i visse underudviklede lande er sandt at sige ubehagelig og er en stærk hindring for velstandsstigning. Alligevel synes der at være en vis logik i, at Europa, med en befolkningstæthed på 89 pr. km², kun har en årlig befolkningsstigning på 0,9 pct., mens Latinamerika med 11 mennesker pr. km² har en tilvækst på 2,6 pct. Man behøver kun at forestille sig den katastrofe, en befolkningsstigning på 2,6 pct. årlig ville forvolde Vesteuropa med 142 pr. km² (befolkningsstigning 1,2) eller Japan med 259 pr. km² (befolkningsstigning 0,9) i løbet af nogle ganske få årtier.

Thorkil Kristensen, OECD's generalsekretær, sagde i en tale på Handelshøjskolen i 1963: »Der er jo i det meget lange løb, og dermed tænker jeg på århundreder og årtusinder, kun én tilvækstrate for befolkningen, som er acceptabel på denne klode, og det er nul. Selv en ganske lille tilvækstprocent for befolkningen vil jo over nogle århundreder give helt utænkelige resultater, og de nuværende tilvækstprocenter vil give uacceptable resultater i løbet af forholdsvis få årtier«. Uden at bestride rigtigheden af dette langsigtede udsagn kan man dog sige, at overbefolkningsproblemet for kloden som helhed ikke er slet så katastrofalt, i hvert fald i de nærmeste årtier, da »befolkningseksplosionen« med enkelte undtagelser finder sted i tyndtbefolkde områder. Indien og Sydkorea med stor tæthed og stor befolkningsvækst er de alvorligste undtagelser.

Befolkningseksplosionen i tilbagestående lande er *et økonomisk problem* – disse lande har ikke en veludviklet industri til at »opsuge« den ekstra arbejdskraft – *det er ikke et pladsproblem*. Fandt befolkningseksplosionen sted i Europa eller i Østasien ville man snart få et pladsproblem, men antagelig intet økonomisk problem. Det helt fantastiske, økonomiske paradoks i vor tid er jo de meget tætbefolkede regioners tiltagende mangel på arbejdskraft, samtidig med at de tyndtbefolkede regioner ikke kan finde arbejde til sine i øvrigt hastigt voksende befolkninger. Dette paradoks er

u-landsproblemets sjæl. Men dette spørgsmål om industrialisering og kapitaldannelse i lande med stærk befolkningsstigning falder uden for denne fremstillings rammer.

Efter at have omtalt nødvendigheden af at omregne vækst i total-BNP til vækst i BNP per capita, særligt når der foretages internationale sammenligninger af vækstens omfang, skal fremføres nogle yderligere »advarsler«, hvoraf én muligvis er selvindlysende. Vækst udtrykkes normalt ved den årlige procentvise stigning i real-BNP (total eller per capita), men dette betyder, at den *absolutte* vækst – dvs. væksten set kvantitativt – kan variere for lande med samme vækstprocent. Udtrykt på en anden måde: Når USA i 1963 erfarede en per capita vækst på 2 pct., betød det en mængdemæssig forøgelse af produktionen per capita, der var næsten 9 gange så stor som Brasiliens, hvis vækst dette år ligeledes var på ca. 2 pct. Regnestykket ser nemlig i al simpelhed således ud: 2 pct. stigning i USA's per capita BNP er lig 55 $, mens samme stigning for Brasilien kun giver godt 6 $; jfr. tabel 3 nedenfor.

TABEL 3

*Per capita BNP for forskellige lande og regioner*

| Region | Land | Per capita BNP i $ til faktorpriser, 1963 |
|---|---|---|
| 1 | U. S. A. | 2790 |
| 1 | Canada | 1871 |
| 2 | De europæiske OECD-lande ÷ Jugoslavien | ca. 975[1]) |
| 2 | Vesttyskland | 1416 |
| 2 | Frankrig | 1406 |
| 2 | Italien | 776 |
| 2 | U. K. | 1361 |
| 2 | Danmark | 1486 |
| 2 | Grækenland | 440 |
| 3 | Japan | 589 |
| 7 | Latinamerika ÷ Cuba | ca. 370[1]) |
| 7 | Argentina | ca. 570[1]) |
| 7 | Costa Rica | 339 |
| 7 | Brasilien | ca. 325[1]) |
| 8 | Afrika som helhed | ca. 120[1]) |
| 8 | Uganda | 69 |
| 8 | Tunis | 184 |
| 9 | Syrien | 175 |
| 9 | Israel | 961 |
| 10 | Burma | 64 |
| 10 | Sydkorea | 120 |
| 11 | Australien | 1533 |
| 11 | New Zealand | 1617 |

[1]) Tallene er beregnet af artiklens forfatter udfra kendskab til per capita BNP fra tidligere år samt de pågældende landes vækstrater.

*Kilde:* Yearbook of National Accounts Statistics 1964, U. N., New York 1965.

Det er på denne baggrund – udviklingslandenes lave udgangsposition – at udviklingstiårets mål: 5 pct. årlig vækst synes at være et beskedent mål. At man allerede nu for de fleste tilbagestående landes vedkommende kan sige, at dette mål ikke kan opfyldes, viser så meget desto mere u-landsproblemets uhyre omfang. Konklusion: Man må ved internationale sammenligninger af vækstprocenter være opmærksom på forskelle i udgangssituationen. Skal Brasiliens per capita indkomst stige kvantitativt lige så meget som USA's, må væksten i førstnævnte være 18 pct., når USA's er 2 pct.

Tabel 3 giver anledning til en lille digression. De forskellige landes per capita bruttonationalprodukter er som det ses omregnet til $ for at lette sammenligneligheden, og denne omregning er sket ved hjælp af de officielle valutakurser. Disse behøver imidlertid ikke genspejle forskellene i intern købekraft. Netop dollar'en er i forhold til de fleste andre valutaer stærkt overvurderet, idet en række varer, særligt tjenesteydelser, i USA er relativt dyrere end i andre lande, hvis man omregner ved hjælp af $-kursen. Uden her at behandle dette spørgsmål i detaljer vil jeg fremhæve, at et lands valuta udmærket i en årrække kan være overvurderet uden at forårsage uligevægt på betalingsbalancens løbende poster, nemlig hvis de varer, der er ude af trit med verdensmarkedets almindelige priser, ikke kan importeres, fordi det enten er fysisk umuligt (eksempelvis tjenesteydelser), eller fordi importen hindres ved handelspolitiske restriktioner. Yearbook of National Accounts Statistics 1964, udgivet af FN og hvoraf tabel 3's tal er hentet, forsøger i en særlig tabel at beregne per capita bruttonationalprodukterne ved hjælp af »tilpassede« valutakurser. Selv disse synes dog at overvurdere dollar'en, f. eks. hæves Japans per capita BNP kun fra 589 $ (jfr. tabel 3) til 628 $, hvilket stadig må være for lidt. Imidlertid må et forsøg på at benytte anden omregningsfaktor end valutakursen hilses velkommen, samtidig med at der må advares imod at lægge for megen vægt på internationale sammenligninger, hvor kommensurabiliteten er nået ved omregning i overensstemmelse med de officielle valutakurser. For specielt interesserede i dette spørgsmål om anvendelse af »tilpassede« valutakurser, »paritetskurser« om man vil, kan henvises til appendix II i »The Growth of World Industry 1938–1961: International Analyses and Tables«, UN, New York 1964.

Efter nu at have *1. omtalt fordelene ved at se på per capita vækst i stedet for totalvækst* og *2. fremhævet vækstprocenters begrænsning: der siges intet om produktionsstigningen kvantitativt,* skal der spredes lidt usikkerhed om væksttals pålidelighed overhovedet. Kunne man antage, at fejlkilder og fejlenes relative omfang var ens fra land til land, således at forskellige landes vækstprocenter var behæftet med samme fejl, ville internationale sammenligninger, hvor størrelsesforhold var det afgørende, ikke lide væsentlig ved disse fejl. Denne antagelse holder imidlertid ikke. Udviklede landes sta-

tistik afviger stærkt fra hinanden i henseende til pålidelighed, og tilbageståendе landes statistik er generelt meget dårlig. Internationale organisationers statistik vedrørende sidstnævnte lande er ikke meget bedre, da den oftest bygger på national primærstatistik. Som hovedregel kan man måske vedrørende statistik om u-lande sige, at A) tal for BNP undervurderer og B) tal for vækst overdriver det faktiske, »det sande«.

ad A. Vanskeligheder med vurdering af hjemmeforbruget i landbruget gør en økonomi med overvejende primærvareproduktion vanskelig at vurdere produktionsstatistisk. Når hertil kommer, at de underudviklede lande ud over at være karakteriseret ved primærvareproduktion også i stor udstrækning er naturaløkonomier, bytteøkonomier, øges tendensen til at undervurdere det samlede produktionsresultat.

ad B. Industrialisering, forbedrede produktionsstatistiske fremgangsmåder og overgang til pengeøkonomi sker langsomt, men kontinuert, i de fleste tilbageståendе lande. Denne proces betyder, at produktionsstatistikken, der ligger til grund for beregning af BNP og andre nationalregnskabsstørrelser, får stadigt mere med, og dette er naturligvis rart. Desværre bliver beregningen af vækstal ved denne forbedring dårligere. Vækstallene kommer jo til at inkludere ikke blot den faktiske vækst, men også en produktionsstigning alene med baggrund i forbedret statistik. Derfor ligger udviklingslandenes vækstal nok i overkanten af det rigtige. Da de statistiske muligheder varierer fra land til land, hæmmes *pålidelige* internationale sammenligninger af BNP og vækstrate.

Sammenligninger udviklede lande imellem *kan* afgive resultater, man i en vis udstrækning kan bygge på, selv om man også her må holde sig produktionsstatistikkens mangelfuldhed for øje.

Det fjerde punkt, opmærksomheden skal rettes imod, er, at per capita BNP og -vækst ikke indeholder visse goder og fremskridt, som kan variere fra land til land, og som har nok så megen betydning for levestandard og almindelig velfærd. Om dette har Gunnar Myrdal i en artikel: »Economic Growth and Economic Policy in the United States« fra 1965 [1]) skrevet blandt andet følgende: ». . ., there are values not counted – such as economies in the collective organization of health facilities and other essential consumption items and, in general, values from a better organized society. Comparatively speaking, metropolitan areas in the United States are less well planned, and relatively more tools and activities are permitted to cause disutilities that are not subtracted in the accounting. The lower productivity and incomes of people in the segregated slums for Negroes and other submerged groups in the United States are reflected in the figures, but hardly the grave disadvantages and costs this misery causes society«. Dette spørgs-

[1]) Bilaga till Svenska Handelsbankens Index nr. 4, 1965.

TABEL 4

*Analfabetisme, skolesøgning, sygdomsbehandlingsfaciliteter, børnedødelighed og levealder i forskellige lande omkring 1960*

| Region | Land | Pct. analfabeter af befolkningen over 5 år, omkring 1960 | Pct. skolesøgende mellem 5 og 19 år, omkring 1961 | Indbyggere 1959–61 | | | Pct. for børnedødelighed 1959–61 | Gennemsnitlig levetid 1959–61 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | | pr. læge | pr. tandlæge | pr. hospitalsseng | | |
| 1 | U. S. A. ..... | 2.2 | 82.1 | 780 | 1999 | 110 | 2.5 | 70 |
| 2 | U. K. ..... | | 72.4 | 960 | 3870 | 90 | 2.2 | 71 |
| 2 | Danmark .... | 2.0 | 71.4 | 830 | 2021 | 120 | 2.0 | 72 |
| 2 | Grækenland .. | 19.6 | 60.3 | 800 | 2379 | 170 | 4.0 | 66 |
| 3 | Japan ..... | 2.2 | 74.3 | 936 | 2866 | 110 | 2.7 | 69 |
| 4 | Ungarn ..... | 3.2 | 72.5 | 620 | | 150 | 4.3 | 67 |
| 5 | U. S. S. R. ... | 1.5[1]) | 69.9 | 550 | 4821 | 120 | 3.2 | 70 |
| 7 | Argentina .... | 13.6[7]) | 58.7[6]) | 660 | 1805 | 160 | 6.0 | 59 |
| 7 | Venezuela .... | 34.2 | 54.1 | | | | | |
| 7 | Chile ..... | 16.2 | 58.0 | 1600 | 3063 | 260 | 11.7 | 52 |
| 8 | Uganda ..... | 74.9 | 26.5 | | | | | |
| 8 | Ægypten .... | 80.5 | 37.6 | 2600 | 27991 | 480 | 13.4 | 53 |
| 9 | Iran ..... | 87.2[4]) | 28.2 | 3800 | 20182 | 1030 | | |
| 9 | Israel ..... | 12.8[2]) | 71.6 | | | | | |
| 10 | Burma ..... | 42.3[3]) | | 11000 | 983905 | 1400 | | 42 |
| 10 | Sydkorea .... | 17.8[5]) | 52.9 | 3300 | 18338 | 732 | 3.3 | 52 |
| 10 | Indien ..... | 72.2 | 26.9[6]) | 5000 | 107241 | 2000 | 8.3 | 46 |
| 10 | Indonesien .. | | 33.9 | 48000 | 238536 | 1320 | 12.5 | |

[1]) Pct. analafabeter mellem 9 og 49.
[2]) Procenten gælder kun den jødiske befolkning.
[3]) Tallet er fra 1954.
[4]) Tallet er fra 1956.
[5]) Tallet angiver analfabeter som pct. af totalbefolkningen.
[6]) Skønnet tal for 1958.
[7]) Tallet vedrører 1947.

*Kilder:* UNESCO's Statistical Yearbook 1963. – Statistical Yearbook, 1963 og 1964, U. N., New York. – Demographic Yearbook, 1962 og 1963, U. N., New York. – Statistics of Health Personnel and Hospital Establishments, 1962. WHO.

mål om infrastrukturelle forhold og afvejning af visse gruppers nytte over for andres unytte må man ligeledes have in mente ved internationale sammenligninger.

I forlængelse af dette, er det femte forhold, der skal omtales, at man må være opmærksom på forskellig grad af indkomstulighed, når man sammenligner per capita-BNP i forskellige lande med det sigte at få et indtryk af levestandarden. Kuwait har verdens største per capita-BNP på cirka 3.000 $; men det betyder ikke, at den almindelige familie har en højere levestandard end f. eks. den danske. Olieindtægterne i Kuwait tilflyder for størstedelens vedkommende en lille minoritet, der kan glæde sig over en luksuøs livsførelse, samtidig med at en meget stor del af befolkningen lever uhyre fattigt. Bedre end at benytte per capita BNP som indikator for den

almindelige levestandard er det derfor at se på befolkningens fordeling på indkomstgrupper i forskellige lande.

Den sjette og sidste advarsel mod ureflekteret brug af gennemsnits-BNP og -vækst vedrører spørgsmålet: Hvad består bruttonationalproduktet og væksten af? Cirka 10 pct. af USA's produktive indsats, vurderer Myrdal i førnævnte artikel, går til oprustning og militær samt til de ikke særligt produktive eventyr i rummet. Hertil ville nogle måske lægge de enorme summer, der går til reklame og salgsindsats i øvrigt. I den udstrækning, andre lande ikke anvender en lige så stor del af sine produktionskræfter til sådanne »Uproduktive« formål, bør man tage højde for sådanne ting i sine sammenligninger. Eller for at tage et andet eksempel: Består et lands BNP i høj grad af produktion i form af bygning af pyramider eller guld- og ædelstenssmykkede kongepaladser, bør man tage dette i betragtning ved sammenligninger med lande, hvis produktionskræfter anvendes på anden og for befolkningen som helhed bedre vis. Hensyntagen til sådanne forhold, man ønsker at undersøge, kan f. eks. ske ved at supplere per capita indkomstsammenligninger med sammenligninger af visse andre velstandsindikatorer. De sidste 10–15 år har hidført en voldsom mængde mere eller mindre pålidelig international statistik, fortrinsvis indsamlet og udgivet af FN og dets særorganisationer, og denne statistik giver basis for de nævnte sammenligninger. I tabellen på s. 268 er f. eks. på grundlag af WHO- og UNESCO-statistik samt 2 FN-årbøger sammenstillet nogle data, der kan supplere beregninger over per capita indkomst, således at billedet af verdens økonomiske og sociale ulighed bliver mere nuanceret.

Denne tabel skal ikke kommenteres nærmere, da den vist taler sit eget tydelige sprog. Kun skal endnu en gang understreges nødvendigheden af at forbedre sit kendskab til per capita BNP-indkomst og -vækst med yderligere information som eksemplificeret i tabel 4, hvis man er interesseret i forskellige regioners levestandard og levevilkår.

## II. UDENRIGSHANDELENS HOVEDSTRØMME

Herefter skal den internationale handels hovedstrømme undersøges, dvs. handelen mellem verdens forskellige store regioner. I tabel 5, opbygget på grundlag af juninummeret af UN's Monthly Bulletin of Statistics 1965, er en oversigt over disse hovedstrømme givet. Det fremgår her, at den internationale handel i 1964 var på cirka 170 mrd. $, hvoraf USA som eksportør tegnede sig for cirka 26 mrd. eller over 15 pct. Dette må dog ikke hensætte nogen i undren over, at et land med så vældig en udstrækning og næsten alle resourcer for hånden behøver så stor udenrigsomsætning. Sætter man de 26 mrd. i forhold til landets BNP på cirka 612 mrd., opdager man nemlig, at USA's eksport udgør knap 4 1/2 pct. af bruttonationalproduk-

TABEL 5

*Eksport efter oprindelses- og bestemmelsessted, 1964;*
*f. o. b. værdier i milliarder $*

| Til / Fra | Verden | U. S. A. | Canada | Latinamerika incl. Cuba | EEC | EFTA | Øvrige Vesteuropa | Sovjet og øvrige Østeuropa | Kina m. v. | Mellemøsten | Oceanien | Centralafrika | Sydafrika | Japan | Syd- og Sydøstasien | Andre lande |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Verden | 170.7 | 18.1 | 6.7 | 9.1 | 42.2 | 27.5 | 7.1 | 17.9 | 1.6 | 5.4 | 3.6 | 4.0 | 2.1 | 6.4 | 11.6 | 4.1 |
| U. S. A. | 26.2 | 0 | 4.7 | 3.7 | 4.5 | 2.6 | 0.8 | 0.3 | – | 1.0 | 0.7 | 0.3 | 0.4 | 1.9 | 2.6 | 0.6 |
| Canada | 7.7 | 4.1 | 0 | 0.3 | 0.5 | 1.3 | – | 0.4 | 0.1 | – | 0.2 | – | 0.1 | 0.3 | 0.1 | 0.1 |
| Latinamerika – incl. Cuba | 10.4 | 3.4 | 0.3 | 1.0 | 2.2 | 1.1 | 0.3 | 0.4 | 0.2 | – | – | – | – | 0.5 | 0.1 | 0.8 |
| EEC | 42.6 | 2.9 | 0.4 | 1.6 | 18.4 | 8.8 | 2.4 | 1.2 | 0.1 | 1.4 | 0.3 | 1.4 | 0.4 | 0.4 | 1.3 | 1.3 |
| EFTA | 23.6 | 1.8 | 0.6 | 0.8 | 6.3 | 5.3 | 1.7 | 0.9 | 0.1 | 1.0 | 1.2 | 1.0 | 0.7 | 0.3 | 1.3 | 0.5 |
| Øvrige Vesteuropa[1]) | 4.5 | 0.4 | – | 0.2 | 1.3 | 1.5 | 0.2 | 0.7 | – | 0.1 | 0.1 | – | 0.1 | – | 0.1 | – |
| Sovjet og øvrige Østeuropa | 18.1 | 0.1 | – | 0.6 | 1.3 | 1.1 | 0.8 | 11.9 | 0.5 | 0.5 | – | 0.1 | – | 0.2 | 0.6 | – |
| Kina m. v. | 1.8 | – | – | 0.1 | 0.1 | 0.1 | 0.1 | 0.7 | 0 | 0.1 | – | – | – | 0.1 | 0.6 | – |
| Mellemøsten[2]) | 7.5 | 0.5 | 0.1 | 0.1 | 2.3 | 1.1 | 0.4 | 0.3 | 0.1 | 0.6 | 0.2 | 0.1 | 0.1 | 0.7 | 0.5 | 0.1 |
| Oceanien | 4.1 | 0.4 | 0.1 | – | 0.6 | 1.2 | 0.1 | 0.2 | 0.2 | 0.1 | 0.2 | – | – | 0.6 | 0.3 | 0.2 |
| Centralafrika | 4.2 | 0.5 | – | – | 1.7 | 1.1 | 0.1 | 0.1 | – | 0.1 | – | 0.2 | 0.1 | 0.1 | 0.1 | – |
| Sydafrika | 1.3 | 0.2 | – | – | 0.3 | 0.4 | – | – | – | – | – | 0.2 | 0 | 0.1 | – | – |
| Japan | 6.7 | 1.9 | 0.2 | 0.4 | 0.4 | 0.4 | 0.1 | 0.2 | 0.2 | 0.3 | 0.3 | 0.4 | 0.1 | 0 | 1.8 | 0.1 |
| Syd-og Sydøstasien | 8.7 | 1.4 | 0.1 | 0.1 | 0.9 | 1.2 | 0.1 | 0.5 | 0.1 | 0.3 | 0.3 | 0.1 | 0.1 | 1.1 | 2.2 | 0.1 |
| Andre lande[3]) | 3.2 | 0.6 | 0.2 | 0.1 | 1.3 | 0.5 | – | – | – | – | 0.1 | 0.1 | – | 0.1 | – | 0.2 |

[1]) Island, Irland, Finland, Grækenland, Spanien, Tyrkiet, Jugoslavien.
[2]) Aden, Cypern, Jordan, Iraq, Israel, Libanon, Syrien, Libyen, Æthiopien, Sudan, U. A. R.
[3]) Algeriet, Marocco, Tunesien, Jamaica, Trinidad, Nederlandske Antiller m. fl.
Symboler:
o = tal kan ikke angives.
– = meget små tal.

*Kilde:* Monthly Bulletin of Statistics, June 1965, U. N., New York.

tet, eller betydelig mindre end gældende for de fleste andre lande. Tager vi f. eks. Danmark, udgør eksporten over 30 pct. af nationalproduktet. USA er ingen undtagelse fra reglen om, at et stort land erstatter international arbejdsdeling med intranational. Det er USA's enorme økonomiske kapacitet, der i hvert fald indtil 1955 berettigede til sloganet: »Når USA får snue, bliver Europa forkølet«, eller sagt på anden måde: Lille økonomisk tilbageslag i USA skaber depression i Europa. Efter 1955 har i hvert fald de europæiske OECD-lande oplevet en økonomisk opblomstring, som har gjort afhængigheden af USA mindre og derved konjunkturspredningen fra USA mindre, selv om USA's eksport set i forhold til dets BNP ikke er ændret signifikant i løbet af efterkrigstiden.

Af tabel 5 fremgår endvidere, at EEC-landenes eksportværdi beløb sig til cirka 43 mrd. $, hvilket svarer til cirka 16 pct. af nationalproduktet på 261 mrd. Når man tager i bertgatning, at EEC-landene består af 3 store lande med befolkning og produktion på rundt regnet det tidobbelte af Danmark, 2 lande af nogenlunde samme økonomiske formåen som Danmark samt et meget lille land, er der intet overraskende ved denne »eksportprocent« – større end USA's, mindre end Danmarks.

Forestiller man sig med tiden en sammensmeltning af disse 6 lande til en nation, falder naturligvis »eksportprocenten« straks, idet den interne handel da ikke mere vil blive registreret som udenrigshandel. Som illustration kan vi jo fratrække EEC-landenes interne handel i 1964 på 18,4 mrd. $ fra totaleksporten på 42,6, hvilket giver cirka 24 mrd. $. Sættes dette tal i forhold til de seks landes BNP, fås en »eksportprocent« på 9, dvs. det dobbelte af USA's. Dette resultat er naturligt af 2 grunde: 1. Der eksisterer stadig handelsskranker fællesmarkedslandene imellem, og nedbrydningen af disse vil nok yderligere forskyde handelsstrukturen hen imod selvforsyning inden for området, hvilket selvsagt mindsker handelen med landene på den anden side toldmuren yderligere. 2. Fællesmarkedslandenes økonomiske kapacitet ville efter eventuel øjeblikkelig sammensmeltning stadig være mindre end USA's, hvilket antagelig også ville betyde mindre selvforsyningsgrad.

Det særprægede ved den anden europæiske markedsdannelse EFTA er, at sammenslutningens 7 lande eksporterer mindre til hinanden end til EEC-landene, henholdsvis for 5,3 og 6,3 mrd. $. Derud over er det karakteristisk, at et enkelt land, UK, økonomisk set har en helt dominerende position. Af EFTA's totale BNP på 147,8 mrd. $ i 1964 tegnede UK sig således for over halvdelen, nemlig 87,4 mrd., jfr. tabel 6. Beregner vi »eksportprocenten« også for EFTA, fås nøjagtig samme procent som for EEC: 16 pct.

Endelig nogle få ord om de 3 store vesteuropæisk-nordamerikanske markeders økonomiske vækst i de sidste år, idet der dog erindres om alle de tid-

TABEL 6

*EFTA-landenes, EEC's og USA's bruttonationalprodukter i 1964 (mrd. $)*

| | |
|---|---|
| U. K. | 87.4 |
| Sverige | 16.7 |
| Svejts | 12.0 |
| Danmark | 8.4 |
| Østrig | 8.2 |
| Finland[1]) | 6.1 |
| Norge | 5.9 |
| Portugal | 3.0 |
| EFTA | 147.7 |
| EEC | 260.7 |
| U. S. A. | 612.0 |

[1]) Finland er associeret medlem af EFTA.

*Kilde:* Rapport fra EFTA's sekretariat i Genève, 1963.

TABEL 7

*EEC's, EFTA's og USA's økonomiske vækst de sidste år*

| Land eller markedsområde | Vækst fra 1962 til -63 | Vækst fra 1963 til -64 |
|---|---|---|
| U. S. A. | 3.4 | 4.8 |
| EEC | 4.0 | 5.6 |
| EFTA | 4.0 | 5.8 |
| Danmark | 1.7 | 7.1 |
| Norge | 5.4 | 6.2 |
| Sverige | 5.0 | 6.5 |

*Kilde:* Rapport fra EFTA's sekretariat i Genève, 1963.

ligere fremførte forbehold mod for vidtgående konklusioner af sådanne beregninger.

Tabel 7 viser acceleret vækst for alle områder og stærkest for USA. Dette strider vist imod gængs opfattelse, der stadig anser USA's økonomi for stagnerende ligesom i Eisenhoweræraen. Det sande billede er derimod en voldsom vækst i USA i hele Kennedy-Johnson tiden, dvs. lige siden begyndelsen af 1961. Samtidig er den voldsomme ekspansion i fællesmarkedet, der kendetegnede 1958–61, blevet udsat for en betydelig afmatning.

De 3 store underudviklede områder, Latinamerika, Mellemøsten og Centralafrika, har kun ringe handel med hinanden, fremgår det af tabel 5. Dette er næppe exceptionelt; men det viser sig endvidere, at landene inden for den enkelte region har relativt lidt handel med hinanden. Af de latinamerikanske landes samlede eksport går mindre end 10 pct. til lande inden for regionen, for Centralafrika er procenten cirka 5 og for Mellemøsten cirka 8. Latinamerikansk og centralafrikansk sukker, hvede, kaffe, rå-

bomuld og mineraler eksporteres overvejende til Nordamerika og Vesteuropa, og det samme gælder den mellemøstlige olie. Disse store tilbageståeende regioner har, som tabel 5 viser det, uhyre ringe samhandel med de kommunistiske økonomier.

Adderer man i tabel 5 de her nævnte områders totaleksport, fås 22,1 mrd. $, mens totalimporten kun er på 18,5 mrd. $. Denne »sunde« handelsbalance synes ikke umiddelbart at stemme overens med det almindelige dystre syn, man har på u-landenes betalingsbalanceforhold, og som sidst kom til voldsomt udtryk på Verdenshandelskonferencen i 1964. Forskellige forhold bør dog tages i betragtning, før forhastede slutninger drages. 1. Tabel 5 siger kun noget om varehandelstallene – intet om betalingsbalancens tjenesteposter, hvor disse regioner netop har stort og stigende underskud som følge af ugunstig transport-, forsikrings- og rentebalance. 2. Den i forhold til eksporten afstemte import kan have sin årsag i forsigtighed fra udenforstående lande mod at sende varer til de nævnte områder uden øjeblikkelig betaling. 3. Endelig må nævnes, at bekymringerne over de omtalte regioners betalingsbalanceforhold ofte knytter sig til en situation, hvor udviklingstiårets årlige vækst på 5 pct. opnås. Ud fra en vækstbetragtning er det muligvis kun beklageligt, at betalingsbalancesituationen ikke er meget værre, forudsat at dette skyldtes en stærk væksts behov for import.

De vigtigste markedsdannelser inden for de her nævnte 3 underudviklede regioner skal også nævnes: I 5 lande, Syrien, U. A. R., Jordan, Iraq og Kuwait, danner inden for det mellemøstlige område: *The Arabian Common Market,* hvilket på grund af Kuwaits ønske om udtræden er på opløsningens rand. II. I Latinamerika eksisterer der 2 markedsorganisationer: *The Latin America Free Trade Area (LAFTA)* med følgende medlemmer: Argentina, Brasilien, Chile, Mexico, Paraguay, Peru, Uruguay, Columbia og Ecuador samt *The Central American Common Market (CACM),* der består af Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua og Costa Rica. LAFTA søges for øjeblikket omdannet til et fællesmarked efter EEC-mønster. III. I Centralafrika er de 2 vigtigste markedsorganisationer: *The Equatorial Customs Union (UDE)* med Den centralafrikanske Republik, Chad, Congo og Gabon som medlemmer og endvidere *The West African Customs Union* med følgende deltagere: Dahomey, Ivory Coast, Mali, Mauritanien, Niger, Senegal og Øvre Volta.

Den syd- og sydøstasiatiske økonomikreds, der også udelukkende består af underudviklede lande, har relativt større intraregional handel end de 3 foranomtalte regioner. Endvidere betyder samhandelen med USA og UK meget. Tabel 5's relativt høje tal for EFTA-samhandelen med området beror nemlig først og fremmest på UK-handel.

Herefter nogle ord om de socialistiske økonomier, hvis udenrigshandel overvejende er rettet imod hinanden. Den mest omfattende markedsdan-

nelse inden for denne kreds er Comecon, undertiden i stedet benævnt CMEA, hvilket står for The Counsil for *M*utual *E*conomic *A*ssistance. Denne økonomiske samarbejdsorganisation oprettedes i 1949 med USSR, Albanien, Bulgarien, Czekoslovakiet, Polen, Rumænien og Ungarn som medlemmer. Siden har Albanien forladt organisationen (i 1961 efter den sovjettiske 22. partikongres), Østtyskland er indtrådt, og Jugoslavien er i 1964 blevet associeret medlem. Meget tyder på, at Rumænien er på vej ud ad dette kommunistiske fællesmarked, men noget endeligt brud er endnu ikke sket. En ren asiatisk, kommunistisk markedsdannelse mellem Mao-Kina, Nord Vietnam, Nordkorea, Ydre Mongoli og Tibet er under udvikling. Den politiske spaltning af kommunistverdenen er altså ved også formelt at få sit modstykke i en økonomisk opdeling. Reelt har der i de sidste 5 år kun været ubetydelig handel over »den kolde mur« mellem den sovjettisk og kinesisk dominerede kommunistverden, jfr. atter tabel 5.

Sluttelig lidt om handelsforholdet mellem den underudviklede og udviklede verden. Godt halvdelen af verdenshandelen finder i dag sted mellem udviklede lande, mens handelen mellem de to nævnte grupper kun udgør cirka en tredjedel. Hertil må føjes, at den førstnævnte handel er relativt stigende, mens u-landenes eksport som helhed er relativt aftagende, delvis på grund af ringe mængdeekspansion, delvis på grund af bytteforholdsforringelse. I de sidste 10 år er den udviklede verdens eksportværdi steget med cirka 85 pct., mens den indbyrdes handel er nogenlunde fordoblet.

Dr. Alfred Maizels, der er senior research officer ved the National Institute of Economic and Social Research, har undersøgt tendenserne i verdenshandelen i 1960'erne, og hans tal, som benyttes her, er særdeles interessante[1]). De viser nemlig, at det dynamiske element i den stærke samhandelsekspansion de udviklede lande imellem ligger i handelen med industrivarer. I tiåret 1950–60 steg industrivarernes handelsvolumen med cirka 10 pct. årligt, og forholdet har næppe ændret sig siden.

I samme tiår som den udviklede verdens eksportværdi steg med 85 pct., erfarede de tilbagestående lande kun en stigning på cirka 20 pct. Faktisk var væksten i de udviklede landes eksport af primærvarer langt stærkere end de underudviklede landes! Det er dette forhold, der har nødvendiggjort en stadig stigende direkte hjælp til de tilbagestående lande, selv om disse stadig mere intensivt har bedt om aid-by-trade. Årsagerne til den ringe eksportekspansion: 1) Primærvarers lave indkomstelasticitet, 2) industriprocessens mindskede råvarespildprocent, 3) udviklingen af syntetiske råvarer, 4) de industrialiserede landes landbrugsbeskyttende handelspolitik etc. vil det føre for vidt at komme nærmere ind på her. Derfor skal sluttelig blot konkluderes, at u-landsproblemets alfa og omega er den manglende eksportekspansion.

---

[1]) Undersøgelsen hedder: *World Trade Trends and Problems of the 1960s,* Woolwich Economic Paper No 7, London 1965.